

En vierstal studenten hoopt subsidies te genereren om de Kapel haar historische identiteit terug te geven en zo dit groene pareltje voor de toekomst te behouden.

AMERSFOORT - Als afstudeeropdracht van de post HBO-opleiding Tuinkunst & Parken aan de Hogeschool te Utrecht hebben BSc. Patricia Debie, Ing. Laura Fokkema, Jasper Helmantel en Maarten Vos een instandhoudingplan voor de Kapel Isselt en haar omliggende tuin geschreven. Met dit plan hopen zij subsidies te genereren om de Kapel haar historische identiteit terug te geven en zo dit groene pareltje voor de toekomst te behouden.

en de Beeldenstorm in 1580 waarbij de Kapel ook geplunderd werd.

Er is altijd een gracht rondom de Kapel geweest. Dit is door archeologisch onderzoek aangetoond. Oorspronkelijk stond er een eenvoudige houten boerderij op het terrein bij de Kapel. Echter in de loop van de geschiedenis zijn er verscheidene herenhuizen gebouwd. In 1515 liet Volcken van Isselt een Hofstede bouwen ten westen van deze boerderij. Onbekend is wanneer de houten boerderij gesloopt is. De situatie blijkt ongewijzigd tot in 1640 Johan van Isselt een nieuw Herenhuys tegen de kapel aan liet bouwen. Hiervoor wordt de bestaande omgrachting gewijzigd in een meer bij die tijd passende formelere omgrachting met meer grandeur.

Dit nieuwe Herenhuys werd gebouwd met de voorgevel op de gedempte gracht.

In 1775 koop Jacob van Dam de Heerlijkheid 'Isselt'. Amersfoort door de uitbreidingsmogelijkheden van een industrieterrein op haar grondgebied.

geng verstedelijkte industrieged 'Isselt'. Momenteel vormt de Kapel en het omliggende erf nog steeds een symbolische 'Heerlijkheid' te midden van haar directe omgeving.

De ligging is zowel strategisch (dicht bij de Eem en haar versterkte huizen) als landschappelijk (een bakken in het omringende natte land op een hoger gelegen zandrug) gekozen. De inrichting werd vooral bepaald door de sterke structuur die de omgrachting diende.

Hiervan was de toegang vanaf de Witte Steeg zeer bepalend. Ook de Isseltse Allee (de huidige Isseltseweg) is als omsluitende weg rondom de kern van de Heerlijkheid zeer bepalend geweest in het landschap.

Tevens vervulde de Isseltse Allee een belangrijke rol bij de ligging en herindelbaarheid van de Heerlijkheid aan een van de door gaande routes langs Amersfoort van Utrecht naar Deventer, 'de Soester weg'. Deze gunstige ligging is waarschijnlijk ook bepalend geweest voor de verschillende eigenschappen om de Heerlijkheid aan te kopen. Zij vervulden allen een belangrijke rol voor de stad Amersfoort. Zelfs in de 20e eeuw vervulde 'Isselt' een cruciale rol voor Amersfoort door de uitbreidingsmogelijkheden van een industrieterrein op haar grondgebied.

Waardering
Zowel op gemeentelijk als landelijk niveau wordt de Kapel 'Isselt' aangemerkt. De Kapel is sinds 1966 een Rijksmonument en het omliggende terrein met omgrachting is als archeologische vindplaats ook een apart beschermd monument.

De oorspronkelijke wegen zijn niet op hun cultureel-historische waarde geschat bij de ontwikkelde industrieterrein.

met respect voor historie!

Perceel

Door de demping van het oudste restant van de 14e eeuwse omgrachting aan de noordkant in 1960-1970 is een bijzonder waardevol cultuurhistorisch element van de Kapel verloren gegaan. Ook is de ruimtelijke samenhang tussen bebouwing en omgrachting hiermee verstoord. Doordat de toedringing aan de zuidkant verlegd is naar de noordzijde ontstaat er een onduidelijke situatie. Hiermee is de historische opzet van een hoofdonsluiting vanaf de Witte Steeg teniet gedaan. Bij de huidige invulling van het terrein is de sobere karakteristiek van een 17e eeuwse Kapeltuin verloren gegaan.

Visie

De historische samenhang van de Kapel met haar directe omgeving kan hersteld worden door de omgrachting en toegangswegen weer naar de oorspronkelijke situatie, volgens de aanleg uit 1640, terug te brengen.

In 1784 wordt het Herenhuys wegens bouwvalligheid afgebroken.

Hierbij kan de historie van het terrein door een sobere inrichting behorend bij een kapeltuin verduidelijkt worden. Het oostelijke stuk grond, dat door de grondruil in 1964 is toegevoegd, wordt hierbij afwijkend ingevuld om de ontstaansgeschiedenis te onderstrepen.

De nog toe te voegen bomenstructuren verankeren het terrein in haar omgeving en kunnen de landschappelijke samenhang van de Heerlijkheid met haar omgeving herstellen. Hiermee wordt tevens de plek als rustenvalle versterkt in het verstedelijkte industrieterrein.

♦ Bron: Tuinhistorisch onderzoek & beheerplan Heerlijkheid 'Het Isselt', Mei 2008, auteurs BSc. Patricia Debie, Ing. Laura Fokkema, Jasper Helmantel en Maarten Vos.

BSc. Patricia Debie
Patricia Debie heeft recent een aanvullende met HBO studie als tuin- en parkconservator afgerond (waarbij zij een lude is gelaagd). Zij kan hiermee onderzoek verrichten naar de historische ontwikkeling van waardevolle tuinen en parken: ons 'groene' cultuurhistorische erfgoed. Hierbij kan een samenwerking met een toekomstbesteed worden vastgesteld. Daaruit volgen dan beheermaatregelen waarmee het park in de toekomst onderhouden kan worden. Zij heeft als tuin- en landschapsarchitect de afgelopen 17 jaar de unieke ervaring opgedaan met herstelplannen voor 'oude' groenlandschapen. Haar werk is gericht op het behoud en ontwikkeling van historische tuinen en parken. Samen met haar echtgenoot, Paul Verkuil, heeft zij een ontwerp bureau en hoveniersbedrijf genaamd Debie & Verkuil in Renoven. Meer informatie op www.huiftenhuiften.nl.

Het vergeten 'groene' cultuurhistorisch erfgoed

door Patricia Debie

Recentelijk was er een goed bericht op het nieuws; het Rijk heeft een financiële meevaller en hiervoor werd een bestemming gezocht. Dat bericht op zich is al opzienbarend nieuws, gezien alle bezuinigingen die er doorgevoerd worden. Nu werd mijn aandacht getrokken door het standpunt van de CDA; 50 miljoen euro voor besteding van restauratie van ons cultureel erfgoed.

Een prachtig plan waar ik zeker op groot voorstander van ben, echter hebben we het dan weer alleen over de bebouwing? Juist ons 'groene' cultuurhistorische erfgoed dat ook de nodige achterstand heeft, verdient een financiële stimulans!

Vaak wordt vergeten dat de uitstraling van onze prachtige monumenten bepaald wordt door de omringende historische tuinen en parken! En juist deze groene elementen dienen ook in goede conditie behouden te blijven!

Ons waardevolle cultuurhistorische erfgoed roept nog steeds veel discussie op. Dient een historisch pand behouden te blijven dan moet er ook budget vrijgemaakt worden om de kostbare restauraties te financieren. Nu blijkt dat de regering weer even wakker is geworden en de discussie weer losbarst of de vrijgekomen financiën hieraan besteed mogen worden. Echter in al deze discussies wordt vergeten dat er rondom deze waardevolle huizen ook zeer interessante tuinen en parken zijn aangelegd die voor het totaalbeeld van een dergelijke buitenplaats van essentieel belang zijn.

Just de samenhang van huis met tuin bepalen de cultuurhistorische waarde van een buitenplaats. In het verleden heeft Nederland internationale faam opgebouwd met haar tuinkunst. Naast de schilder- en dichtkunst is dit in onze geschiedenis een belangrijke kunstvorm geweest die we moeten koesteren. Met de restauratie van de baroktuinen van paleis 'Het Loo' is een belangrijke stap gezet in de ontwikkeling van het vakgebied van tuin- en parkconservatoren. Ook de bijbehorende tuinstonstellingen over de historische van de tuinkunst die momenteel

in Apeldoorn te zien zijn, zorgen voor een groot draagvlak voor de tuin- en landschapsarchitectuur. Gelukkig is er binnen de leerstoel 'Monumentenzorg in de praktijk' van de Hogeschool te Utrecht met groot enthousiasme een opleiding gestart die mensen opleidt tot tuin- en parkconservator. Deze tuin- en parkconservatoren richten zich op het behoud en herstel van ons waardevolle 'groene' cultuurhistorische erfgoed.

Hierdoor wordt ook binnen de tuin- en landschapsarchitectuur historische kennis opgediept en doorgegeven. In deze opleiding heb ik een tweetal tuinhistorische onderzoeken gedaan. Het eerste onderzoek richtte zich op de Lunterse buitenplaats 'De Konijn' uit 1914 met een tuin van de befaamde tuinarchitect Dirk Frederik Terstog. In het begin van de 20e eeuw is deze tuinarchitect zeer bepalend geweest voor een nieuwe architectonische stroming die zich in Nederland ontwikkelde.

Het tweede onderzoek (in samenwerking met Jasper Helmantel, Ing. Laura Fokkema en Maarten Vos) richtte zich op de middel-eeuwse kapel 'Isselt' uit 1339 in

Amersfoort. Deze Kapel vormde het hart van een zelfstandige Heerlijkheid, een grondgebied dat 177 hectare groot was. Vele eeuwen waren de eigenaren en landerijen van groot belang voor de stad Amersfoort. Echter in de 60er jaren van de 20e eeuw is het grondgebied van de voormalige Heerlijkheid 'Isselt' door Amersfoort overgenomen en ingericht als industrieged! Met deze stedenbouwkundige invulling is de ontstaansgeschiedenis en historie van het gebied volkomen genegeerd.

Hierdoor is de cultuurhistorische ontwikkeling, die nog sterk zichtbaar was in het gebied, enorm verstoord. De huidige kapel ligt nu geïsoleerd in een verdicht industrieged.

Naar aanleiding van dit onderzoek wordt aangehouden dat deze historische structuur, ondanks de industriële omgeving, wel herstel en beter zichtbaar gemaakt kan worden.

Deze historie is uiteindelijk iets wat we moeten koesteren! Het onderzoek is van groot belang voor de gemeentelijke ontwikkelingen die in het industrieged Isselt spelen. Hopelijk wordt de gemeente Amersfoort geprikkeld door dit instandhoudingplan, zodat zij bij de herinrichting van het industrieterrein de historische waarden in het gebied weer zal herstellen en de Kapel 'Isselt' ook voor de toekomst behouden blijft.

Conclusie
In beide onderzoeken is naar voren gekomen dat het proces van de stedenbouwkundige vooruitgang in de 20e eeuw niet altijd even vlekkeloos is verlopen. Bij de stedenbouwkundige herinrichtingsplannen zijn oude, vaak historisch gegroeide landschappelijke structuren totaal genegeerd en daardoor verloren gegaan.

Voor het behoud van dit cultuurhistorische erfgoed is het van belang om niet alleen binnen de grenzen van het huidige terrein te kijken maar juist ook de verbanden en relaties met de omgeving vast te leggen. Een samenwerking tussen architecten, stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten is hierbij onontbeerlijk. Een visie die benadert wordt vanuit de historische context kan nieuwe ontwikkelingen in de juiste verhoudingen zorgvuldiger inpassen.

Tuinhistorisch onderzoek

De Kapel 'Isselt' is in 1339 door de heer Dirc Cosynsz van Yssel gesticht en is gewijd aan de beschermheilige Sint Barbara. De aanwezigheid van verschillende versterkte huizen aan de noordzijde van de Eem en in het bijzonder het buitenverblijf van de bisschop van Utrecht, Huize Ter Eem, maakten dit een geschikte locatie voor de stichting van een Rooms-katholieke kapel. De enige katholieke kerk in de omgeving lag in Leusden. Hierdoor was er behoefte aan een dichtbij gelegen kapel.

De Kapel is uiteindelijk uitgegroeid tot een Heerlijkheid met zelfstandig Gerecht van totaal 193 morgen land (= circa 177 1/2 ha.). Hoe deze groei heeft plaatsgevonden is niet bekend. Door de plaatsing van de Kapel op de hoger gelegen zandrug te midden van de drassige omgeving, funtioneerde de Kapel als een bakken in het landschap en langs de vaarroute naar Amersfoort.

De Kapel van de Heerlijkheid 'Isselt' heeft roerige tijden doormaakt zoals de plundering in 1421 door Gelderse troepen tijdens de strijd tegen Jacoba van Beieren

1790 de Kapel om tot een eenvoudige boerenwoning, welke vanaf 1817 tot 1998 verpacht wordt.

In 1812 wordt de voormalige Heerlijkheid bestuurlijk bij Soest gevoegd, waarna in 1940 onder protest van Soest het grondgebied naar Amersfoort overgaat. In 1964 wordt het industrieterrein 'Isselt' rondom de Kapel gerealiseerd. De familie van der Cotteriet heeft als bewoner tussen 1950 en 1970 geleidelijk een groot deel van het oude noordelijke 14e eeuwse omgrachting gelemp. Ook heeft de tuin rondom in deze periode haar huidige gestalte gekregen.

De Kapelboerderij is nog steeds in het bezit van de familie van Dam van Isselt, en is zij sinds 1999 tevens weer bewoner ervan. In 2005 wordt de woning uitgebreid met een aanbouw volgens ontwerp van de Amersfoortse architect Piet Wassink.

Analyse

In haar verleden heeft de Kapel als een enclave gefunctioneerd in het landschap, als religieuze bezinningsplek, vervolgens als statussymbool en later als boerenbedrijf. Uiteindelijk is het terrein een 'groene enclave' in het omrin-

ling en stedenbouwkundige inrichting van industrieterrein 'Isselt'. Hiermee is een belangrijke waarde verloren gegaan en is de landschappelijke samenhang met haar landschappelijke context gelaagd.

Bebouwing

De ontwikkelingsgeschiedenis van de Kapel geeft een duidelijk beeld van de bebouwing die op het terrein heeft bestaan. De Kapel is hier als redelijk constante factor in aanwezig gebleven en is hierdoor dan ook zeer waardevol als 14e eeuwse bouwkundig element. Ook de uitbreiding en verbouwing naar boerenhoeve in 1790 zijn als belangrijk beschouwd. Zeker ook omdat er vermoedelijk oudere bouwmaterialen van de voorgaande herenhuizen in het pand verwerkt zijn, zoals het aanwezige bijzondere sleutelstuk in de woonkamer.

Gezien de ontwikkeling van het gedouwe met haar verschillende lijfstagen heeft een eigentijdse aanpak als stafoerd ervaren te worden. Van belang blijft dat bij dit soort objecten de historische context gerespecteerd dient te worden. Het credo luidt dan ook: 'Bouwen voor de toekomst,